

Ari Helo

Kysymys imperialismin ajan kurjuushistoriasta

Imperialismin aikakauden kurjuushistorioitsijoille koko aikakausi edustaa ylihistorialliseksi käsitetyn valkoisen ylivallan sortopolitiikkaa. Tämän vuoksi nuorempi tutkijapolvi kirjoittaa aikakauden historiaa laajalti uusiksi uudella, sensitiivisellä otteella.

Ennen vanhaan aikakauden tutkimuksessa käytettiin harvoin nykyistä muotitermiä valkoinen ylivalta (*white supremacy*). Aiemmin ei nykytutkijoiden tapaan nähty Ku-Klux-Klanin kuuluvan länsimaisen ajatteluun ytimeen tai oltu sitä mieltä, että kaikki valkoiset ovat rasisteja luonnostaan. Koko rotuajattelusta haluttiin luopua.¹

Valkoinen ylivalta edustaa tietysti vain valkoista ylivaltaa missä ikinä sitä tavaataan, eikä niin? Kaikille niille historioitsijoille (ja miksei muillekin), jotka uskovat näin, esitän seuraavan historia-aiheisen kysymyksen:

Yhdysvaltain presidenttinä vuosina 1901–1909 toiminut Theodore Roosevelt ei ollut mikään varsinaisen rodullisen tasa-arvon kannattaja. Afrikasta hän totesi yksikantaan, että, ”edistys ja kehitys tällaisessa uudessa maanosassa ovat täysin riippuvaisia valkoisten mestarillisesta johtajuudesta”.² Mutta vain kuukauden presidenttinä oltuaan Roosevelt kutsui aikansa tunnetuimman mustien asiain puolestapuhujan, Booker T. Washingtonin illalliselle valkoiseen taloon. Tavanomainen työvierailu presidentin kansliassa, jollaisia tiettävästi tapahtui myöhemmin, olisi ehkä hyväksytty, mutta illallisesta tehtiin etelävaltioissa kansallinen skandaali.

Rooseveltin ele tulkittiin laajalti kannustukseksi mustille amerikkalaisille omak-sua valkoisen valtakulttuurin arvot, mukaan lukien varmaankin valistusperäinen moderni tieteellinen ajattelu ja Yhdysvaltain oman imperialistisen politiikan arvot.

¹ Ks. esim. Ibram X. Kendin lausuntoja kapitalismin olemuksellisesta rasismista tai Robin DiAngelon kirjoituksia, joissa valkoisten on hahmotettava oma rasisminsa, koska amerikkalainen koululaitos lähtökohtaisesti ”rakentaa valkoisuutta”, vaikka näennäisesti vain kouluttaa kansakunnan lapsia nyky-yhteiskunnan jäseniksi. ”How did American ’wokeness’ jump from elite schools to everyday life?” *The Economist* 4.9.2021. <https://www.economist.com/briefing/2021/09/04/how-did-american-wokeness-jump-from-elite-schools-to-everyday-life> (vierailtu 21.12.2021); Robin J. DiAngelo, ”The Production of Whiteness in Education”. *Teachers College Record*, Vol. 108 (2006), Issue 10, 1983–2000; Ks. myös keskusteluopas, kuinka välttää oman rasisminsa kieltäminen: DiAngelo, ”White Fragility and the Rules of Engagement: How to engage in the necessary dialogue and self-reflection that can lead to structural change”. https://www.uua.org/files/pdf/d/diangelo-white-fragility_and_the_rules_of_engagement.pdf (vierailtu 21.12.2021).

² Theodore Roosevelt, *African Game Trails: An Account of the African Wanderings of an American Hunter–Naturalist*. Alkup. Scribner, New York 1910. St. Martin’s Press, New York 1988, 9.

Presidentti tuskin tavoitteli lisää ääniä, sillä harvalla mustalla amerikkalaisella enää tuolloin oli äänioikeutta – ellei tarkoituksena ollut vain miellyttää ajan rasismien vastaisia valkoisia voimia. Sellaisiakin oli.

Ele ei kuitenkaan ollut sovelias kaikkien mielestä. Päivällisestä nousi valtava kouhu rotuerottelun vastikään järjestelmäksi kehittäneissä etelävaltioissa. Etelä-Carolinan senaattori Ben Tillmanin julkinen lausunto oli kärkevimmistä päästä ja vaikka oli tyyliltään lähellä nykyaikaista somekeskustelua, se painettiin lehtiin. Se kuului näin: ”Presidentin tapa viihdyttää tätä nekrua [*nigger*] pakottaa meidät tappamaan tuhat nekrua etelässä ennen kuin ne jälleen oppivat oman paikkansa”.³

Oliko Rooseveltin rasismi erilaista vai samanlaista kuin senaattorin? Muistellaanko toista suuremmalla halveksunnalla kenties? Onko mitään historiallista merkitystä sillä, että toinen ”valkoisen ylivallan edustaja” ainakin symbolisesti kannusti halveksimiensa mustien sosiaalista nousua ja toinen pyrki sitä erikseen estämään?

Kysymys koskee siis sitä, onko mitään järkeä tulkita valkoisen ylivallan (*white supremacy*) käsitettä ylihistoriallisesti ja ylimalkaisesti.⁴ Väitteeni on, että tällaisista tulkinnoista pitäisi kiireimmiten luopua. Rasismi oli elimellinen osa koko länsimaisen valistuksen universaaliin edistysihanteeseen perustuvaa ajattelua ennen rasismien laillisten muotojen hylkäämistä. Imperialismikin myytiin aikanaan länsimaisille ihmisille kannatettavana asiana, niin hullulta kuin se nykyään kuulostaakin. Kaikki vieraat, ”kehittymättömät” kulttuurit piti tutustuttaa kristinuskoon ja empiiriseen tiedekäsitykseen sekä kapitalistiseen talousjärjestykseen.

Thomas Jeffersonin ja James Madisonin tapaiset Yhdysvaltain perustajaisät eivät 1700-luvulla uskoneet afrikkalaisamerikkalaisten yhtäläisiin henkisiin kykyihin, mutta ajattelivat silti, ettei orjuus ole ihmisarvon mukaista. He halusivat lähettää koko orjaväestön maasta pois. Nämä saisivat aloittaa oman sivistyskehityksensä, mahdollisesti Yhdysvaltain kansainvälisessä suojeluksessa.

Jo 1800-luvun puolessa välissä uusi orjanomistajasukupolvi kuitenkin argumentoi, että mustien henkiset kyvyt ovat niin alhaisella tasolla, että orjuus on heille hy-

3 ”The Night President Teddy Roosevelt Invited Booker T. Washington to Dinner”. *The Journal of Blacks in Higher Education* (35, 2002), 24–25, lainaus s. 24. (Kirjoittajaa ei ilmoitettu), JSTOR: www.jstor.org/stable/3133821 (vierailtu 23.9.2020).

4 Ks. esim. professori Teivo Teivaisen esitelmä ”valkoisuuden rakentumisesta” Suomessa, joka pomppii täysin holtittomasti Ruotsi-Suomen 1700-luvun (tarkentamattomista) yhteyksistä afrikkalaiseen orjakauppaan, 1800-luvun rotuteorioista autonomian ajan politiikkaan, saamelaisen kohteluun ennen ja nykyisin sekä nykyiseen maahanmuuttokeskusteluun. Näin rakentuu 16 minuutissa ylihistoriallinen tematiikka, jossa suomalaiset näyttävät olevan olemassakin pelkkää valkoisuuttaan. Tarina on sama kuin vanha taru, jossa kaikki mitä suomalaisille tapahtui, edusti vain suomalaista nationalismia aikakaudesta ja ajattelijasta riippumatta. Teivo Teivainen, Keynote, ”Construction of Whiteness in Finland vis-à-vis Border with Asia, Natives in the North, and Migrants from the South”. Aleksanteri Institute Conference 2021, 29.10.2021: https://www.youtube.com/watch?v=vYC3tF6_4pI (vierailtu 27.12.2021).

väksi. 1900-luvun vaihteessa puhuttiin siitä, kuinka länsimaiden on johdettava maailman kaikkia alikehittyneitä kulttuureita ihmiskunnan sivistyskehityksessä.

Vasta 1960-luvulla yksilön etnisistä lähtökohdista tehtiin tässä samassa länsimaisessa sivistysajattelussa marginaalinen ilmiö luopumalla rotuerottelusta kokonaan. Tästä huolimatta koko länsimainen (myös nykyl historian) tutkimusperinne pohjaa yhä valistuksen empiiriseen tiedekäsitykseen. Vain eri etnisten ryhmien synnynnäisiin kyvykkyyseroihin emme enää usko.

Kaiketi tällä kaikella myös valkoisen ylivallan historian tulkintoihin pitäisi jotain vaikutusta olla – ainakin 1960-luvun jälkeistä aikaa koskien? Nykyisin woke-väki haluaa sivistyskäsityksemme rotuajattelun takaisin. Mutta se on jo toinen tarina, kuten valkoisen miehen taakasta kirjoittanut Kipling sanoisi.

Ari Helo

Aatehistorian ja Pohjois-Amerikan tutkimuksen dosentti, Helsingin yliopisto

